

“With All Due Respect”
Selected Midrashim and Ethics of the Fathers on Proper Respect for
Superiors, Colleagues, and Subordinates
Torah Study Source Sheet for Shabbat Vayikra-Zachor
By: Rabbi Noah Gradofsky

Note: All translations my own.

God Invites Moses In

Exodus 40:35

שמות פרק מ פסוק לה

וְלֹא יָכַל מֹשֶׁה לְבֹא אֶל אֱהָל מוֹעֵד כִּי נִשְׁכַּן עָלָיו הָעָנָן וַיִּכְבְּדוּ יְקֹנֵק מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן:

And Moses was not able to enter into the Tent of Meeting, for the cloud of God's glory had rested upon it and the glory of the LORD filled the Tabernacle.

Leviticus 1:1

ויקרא פרק א פסוק א

וַיִּקְרָא אֵל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְקֹנֵק אֵלָיו מֵאֱהָל מוֹעֵד לֵאמֹר:

And the LORD called to Moses and spoke to him from the Tent of Meeting saying:

Midrash Hagadol¹

מדרש הגדול

Note: Typed by myself from text excerpted in M. Kasher's Torah Shelaimah

. . . אמר ר' זריקה וכי תעלה על דעתך שהיה משה מניח השכינה והולך לו לצד אחר, שכך כתיב בו קרייה, לא בא הכתוב אלא להודיע ענותנותו וצניעותו של משה, בנוהג שבעולם אדם שהמלך רגיל לדבר עמו בכל עת הוא נכנס ויוצא שלא ברשות, מפני שלבו גס במלך, אבל מרע"ה איו כן אעפ"י שדיבר עמו הקב"ה פנים אל פנים כמה פעמים היה עומד ומרתייע ונוהג כבוד בשכינה כאילו לא נידבר עמו מעולם . . .

. . . Rabbi Zerikah² said, “would you think that Moses would leave the Divine Presence and go in another direction, such that a calling i.e. God's, calling Moses is written in his i.e. Moses's regard? The scripture only comes to tell us Moses's humility and piety. In the normal practice of the world, a person with whom the King is used to talking at all times, will come in and go out without permission, because his heart is haughty toward the King, but Moses our Teacher, peace be upon him, was not thus – even though the Holy One, Blessed is He, spoke to him face to face many times, Moses would stand and tremble and behave respectfully toward the Divine Presence, as if He had not ever spoken with him.

¹ Midrash HaGadol is a 14th century compilation of midrashim from the Talmudic era and later. Source: Midrash HaGadol. (2016, February 2). In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 03:44, February 29, 2016, from https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Midrash_HaGadol&oldid=702951145.

² ~250 Israel?

Midrash Tanchuma³ (Buber ed.) Leviticus 1

מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויקרא סימן א

. . . כי עצום (עושי) [עושה] דברו (יואל שם ב' י"א), זה צדיק שעשה דברו, ואיזה זה משה, שאמר לו [הקב"ה] עשה משכן, ונזדרו ועשאו, והיה עומד לעצמו מבחוץ, שהיה מתיירא לבא אל אהל מועד, שנאמר ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וגו', כי ענן ה' על המשכן (שמות מ לה לח), אמר הקב"ה אינו דרך משה שנצטער במשכן יהא עומד מבחוץ ואני עומד מבפנים, אלא הרני קורא אותו שיכנס, לכך כתיב ויקרא אל משה . . .

"For many are those who do His bidding,"⁴ this refers to the righteous person who did according to His i.e. God's word, and which is this person? Moses, to whom [the Holy One, Blessed is He] said, "Make a tabernacle," and he was fastidious and did it, and he stood on his own outside, for he feared to enter into the Tent of Meeting, as it says, "And Moses was not able to enter into the Tent of Meeting," etc., "for the cloud of God's Glory had rested upon it" (Ex. 40:35, 38). The Holy One, Blessed is He said, "it is not fitting that Moses who troubled himself with the building of the Tabernacle, be standing outside and I stand inside, rather I will call him that he should come in. Therefore it is written, "And the LORD called to Moses."

Mishnah Ethics of the Fathers 4:12

משנה מסכת אבות פרק ד משנה יב

רבי אלעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד הבירך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים:

Rabbi Elazal son of Shamua⁵ said: Let the honor of your student be precious to you as your own, and the honor of your colleague precious to you as⁶ the awe of your master, and the awe of your master precious to you as the awe of heaven.

Ikkar Tosafot Yom Tov⁷ Avot 4:31

עיקר תוספות יום טוב אבות ד:לב

NB: Typed by myself.

. . . ולא שמשווה אותם לגמרי, שאם כן הכל שוה, אלא לענין החבוב הוא. כלומר שיהא חביב עליו כפי שהוא בטבע אוהב והחביב בעיניו לכבוד או לירא מי שהוא מדרגה גדולה ממנו. ומלת חביב נמשכת לכולם. מדרש שמואל.

. . . Not that he equates them entirely, for if so all would be equal, rather, only in the matter of preciousness (i.e. the importance that one places on the honor of a student or of a colleague or the awe of heaven?). So as to say, that it should be precious to him as much as he naturally likes and it is precious in his eyes to honor or to have awe of one who is one step above him. And the word "precious" applies to all of them. The source of this is Midrash Sh'muel.⁸

³ ~ 5th Century midrashic compilation named for Rabbi Tanchuma, who probably originated many of its teachings. Source: The Encyclopedia of the Jewish Religion, ed. Werhblowsky and Wigoder. C.f. <https://en.wikipedia.org/wiki/Tanhumah>.

⁴ The full text of the verse quoted, Joel 2:11 reads **וַיִּקְרָא יְהוָה בְּיַמֵּי יוֹסֵפַת וַיִּקְרָא בְּיַמֵּי יוֹסֵפַת וַיִּקְרָא בְּיַמֵּי יוֹסֵפַת וַיִּקְרָא בְּיַמֵּי יוֹסֵפַת** **And the LORD placed his voice before His soldiers, for his encampment was great, for many are those who do His bidding, for the day of the LORD is great, and very awesome, who can bear it.**

⁵ This is the sage often referred to simply as "Rabbi Elazar." He was a student of Rabbi Akiva. Source: R. Pinchas Kehati introduction to Avot 4:12.

⁶ Translation per following comment of Ikkar Tosafot Yom Tov.

⁷ Ikkar Tosafot Yom Tov is a condensation of the 16th commentary of Yom-Tov Lipmann Heller on the Mishnah. Source: Mishnah. (2016, February 9). In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 04:07, February 29, 2016, from <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Mishnah&oldid=704137017> and Yom-Tov Lipmann Heller. (2016, February 17). In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 04:07, February 29, 2016, from https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Yom-Tov_Lipmann_Heller&oldid=705467451.

⁸ Midrash Sh'muel is a 16th century commentary on Pirkei Avot by Samuel ben Israel de Uçeda. Source: Wikipedia contributors. "Samuel ben Israel de Uçeda." Wikipedia, The Free Encyclopedia. Wikipedia, The Free Encyclopedia, 23 Aug. 2015. Web. 29 Feb. 2016. The full text can be found online at <http://www.hebrewbooks.org/39934>. Note that the breakdown of the mishnas in this work diverge from the regular printing and our Mishnah appears at Avot 4:15.

R. Pinchas Kehati on Avot 4:12

פרוש ר' פינחס קהתי אבוד ד:יב ד"ה 'יהי כבוד תלמידך חביב. . .

NB: Typed by myself.

ומבואר במדרש שמועל, שכוונת התנא היא, שיש להעריך את כל אחד במדרגה אחת למעלה מזו שהוא ראוי לה לפי מעמדו האמתי, כדי שלא לבוא לידי פגיעה בכבודו הראוי לו . . .

And it is explained in Midrash Sh'muel, that the intent of the teacher (i.e. R. Elazar) is that it is proper, lit. "there is," to treat each on a level one higher from that which fitting to her,⁹ i.e. is fitting, according to his true stature, so as not to come to the point of insult to the honor befitting him.

Let the honor of your student be dear to you as your own . . .

Exodus 17:9

שמות פרק יז פסוק ט

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הַלָּחֶם בְּעַמְלֶק מִחַר אֹנְכֵי נֶצֶב עַל רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִטָּה הָאֶל-לְהִים בְּיָדֶי:

And Moses said to Joshua: "Choose men for us, and go wage war with Amalek. Tomorrow I will be positioned on the top of the hill, the staff of God in my hand."

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מס' דעמלק פרשה א ד"ה ויאמר משה

Mechilta of Rabbi Yishmael¹⁰ Beshalach – Tractate Amalek, Chapter 1 s.v. "And Moses Said"

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים, מִכָּאן שְׁהִיא עוֹשֶׂהוּ כְּמוֹתוֹ יִלְמְדוּ כָּל אָדָם דְּרַךְ אַרְץ מִמֶּשֶׁה שְׁלֵא אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ בְּחַר לִי אַנְשִׁים אֵלֶּא בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים עֲשֹׂאוֹ כְּמוֹתוֹ מִכָּאן שִׁיְהֵא תִּלְמִיד חָבִיב לְפָנָי רַבּוֹ כְּמוֹתוֹ . . .

"And Moses said to Joshua: "Choose men for us." From this you learn that Moses treated him, i.e. Joshua, like himself, i.e. like Moses. Everyone should learn proper behavior from Moses, who did not say to Joshua, "choose men for me." Rather he said, "choose men for us." Moses treated him, i.e. Joshua, like himself, i.e. like Moses. From this we learn that a student should be precious before, i.e. in the eyes of, the master as himself i.e. as himself. . . .

Mechilta of Rabbi Simeon Bar Yochai¹¹ 17:9

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יז פסוק ט ויאמר

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים מִיכָּן שִׁיְהֵא כְּבוֹד תִּלְמִידוֹ שֶׁל אָדָם חָבִיב עֲלָיו כְּכְבוֹד חֲבִירוֹ וְיִלְמוּד כָּל הָעוֹלָם מִמֶּשֶׁה שְׁלֵא אָמַר לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ בְּחַר לִי אַנְשִׁים אֵלֶּא בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים עֲשֹׂאוֹ כְּמוֹתוֹ . . .

"And Moses said to Joshua: "Choose men for us." From this you learn that the honor of a person's students should be as precious to him as the honor of his colleague, and the world should learn from Moses who did not say to Joshua, "choose men for me," but rather, "choose men for us." Moses treated him, i.e. Joshua, like himself, i.e. like Moses. . . .

⁹ The "her" modifies "level," which is a feminine word in Hebrew

¹⁰ A compendium of halakhic midrashim on Exodus with teachings of Rabbi Yishmael and his pupils. See Mekhilta of Rabbi Ishmael. (2016, February 2). In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 05:00, February 29, 2016, from https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Mekhilta_of_Rabbi_Ishmael&oldid=702953426.

¹¹ A compendium of halakhic midrashim on Exodus from the school of Rabbi Akiva. Source: Mekhilta of Rabbi Shimon. (2016, January 19). In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 05:05, February 29, 2016, from https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Mekhilta_of_Rabbi_Shimon&oldid=700536573.

Avot d’Rabbi Nathan¹² Version A 1:27

אבות דרבי נתן נוסחא א פרק כז ד"ה רבי אליעזר

מנין שיהא כבוד תלמידו חביב עליו ככבודו ילמדו כל אדם ממשה רבינו שאמר ליהושע בחר לנו אנשים (שמות י"ז ט). בחר לי לא נאמר אלא בחר לנו מלמד שעשאוהו כמותו. אף על פי שהוא רבו ויהושע תלמידו (עשאו כמותו): . . .

From where do we know that the honor of a student should be precious upon him as his own honor? Everyone should learn from Moses our teacher, who said to Joshua (Exodus 17:9), “choose men for us.” “Choose for me” wasn’t said, but rather, “choose for us,” which teaches that Moses treated him, i.e. Joshua, like himself, i.e. like Moses, even though he, i.e. Moses, was his teacher and Joshua his student (he treated him like himself). . . .

. . . and the honor of your colleague dear to you as the awe of your master . . .

Numbers 12:11

במדבר פרק יב פסוק יא

וַיֹּאמֶר אֶהְרֶן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנָי אֵל נָא תִשֶׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נֹאֲלָנוּ וְאֲשֶׁר חָטָאנוּ:

And Aaron said to Moses, “Please, my lord, do not visit upon us the sin which we have done foolishly and which we have sinned.”

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מס' דעמלק פרשה א ד"ה ויאמר משה

Mechilta of Rabbi Yishmael Beshalach – Tractate Amalek, Chapter 1 s.v. “And Moses Said”

. . . ומנין שיהיה כבוד חברו של אדם חביב עליו כמורא רבו שנ' ויאמר אהרן אל משה בי אדני (במדבר יב יא) והלא אהרן היה גדול ממנו מה ת"ל בי אדני עשאו כרבו . . .

. . . And from where do we know that the honor of a person’s colleague should be as precious to him as the awe of his master? As it says: “And Aaron said to Moses, ‘Please, my lord,’” but wasn’t Aaron older than he? What does “please, my lord” teach? He, i.e. Aaron treated him, i.e. Moses, as his master. . . .

Mechilta of Rabbi Simeon Bar Yochai 17:9

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יז פסוק ט ויאמר

. . . ומנין שיהא כבוד חברו של אדם חביב עליו ככבוד רבו שכין מצאנו באהרן שא' למשה בי אדוני (במ' יב יא) והלא אחיו קטן הוא <...> אלא עשאו רבו . . .

. . . And from where do we know that a person’s colleague’s honor should be as precious to him as the honor of his master? For thus we have seen with Aaron, who said to Moses, “Please, my lord” (Nun. 12:11). For wasn’t Moses his, i.e. Aaron’s, younger brother . . . Rather, Aaron treated him Moses as his master. . . .

Avot d’Rabbi Nathan Version A 1:27

אבות דרבי נתן נוסחא א פרק כז ד"ה רבי אליעזר

. . . ומנין שכבוד חברו יהא חביב עליו כרבו שנאמר ויאמר אהרן אל משה בי אדוני (במדבר י"ב י"א) והלא אחיו קטן ממנו היה אלא עשאו רבו: . . .

. . . and from where do we know that the honor of his colleague should be as precious to him as the honor of his master? As it is said, “And Aaron said to Moses, ‘Please, my lord’” (Numbers 12:11). For wasn’t Moses his brother younger than he? Rather, Aaron treated him, i.e. Moses, as his master.

¹² A geonic era (~700-900) work commenting on Ethics of the Fathers. See https://en.wikipedia.org/wiki/Avot_of_Rabbi_Natan.

Ikkar Tosafot Yom Tov Avot 4:33

עיקר תוספות יום טוב אבות ד:לג

NB: Typed by myself.

כלומר אף על פי שמשה רבו היה, הנה גם לאהרן יתר שאת שהוא אחיו גדול. ודרשינן במסכת כתובות דף ק"ג ואת אמך לרבות אחיך הגדול, ולפיכך מן הדין שקולים היו ונדונים כחברים, ואפילו הכי קרי ליה אדוני. . . .

To say, even though Moses was his master, Aaron also had higher standing because he was his, i.e. Moses's, older brother. And we learn in Tractate Ketubot 103 that in the verse in the Ten Commandments (Exodus 20:11) "Honor Your Father and your mother," the "and" is added to include your older brother, and therefore, by strict application of the law, they were equal and judged as colleagues, but even so, Aaron called him "my lord."

Babylonian Talmud Bava Metziah 33a¹³

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף לג עמוד א

אמר עולא: תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה, וקורעין זה על זה.

Ula taught: Torah scholars of Babylonia stand for one another and rent garments for the death of one another.

Rashi Bava Metziah 33a

רש"י מסכת בבא מציעא דף לג עמוד א

עומדין זה מפני זה - כדין תלמיד לרב, לפי שהיו יושבין תמיד בבית המדרש יחד ומקשין ומפרקין, וכולם למדים זה מזה.

Stand for one another: In the manner of a student standing for the master, because they would sit constantly in the house of learning together and ask and answer each other's questions, and they all learned from each other.

... and the awe of your master dear to you as the awe of heaven.

Numbers Chapter 11

במדבר פרק יא

(כו) וַיֵּרָץ הַנֶּזֶר וַיִּגַד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וַמַּיְדָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה:

(כח) וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחֻרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי מֹשֶׁה קְלָאֵם:

(כט) וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הֲמִקְנָא אֶתְּהָ לִי וּמִי יִתֵּן כָּל עַם יִקְנֶה נְבִיאִים כִּי יִתֵּן יִקְנֶה אֶת רוּחוֹ עָלֵיהֶם:

(27) **And the lad ran and told Moses saying, "Eldad and Maydad are prophesying in the camp."**

(28) **And Joshua the son of Nun, Moses's attendant from his youth, responded saying, "My master, Moses, stop (alt: Destroy) them."**

(29) **And Moses said to him, "Are you jealous for me? If only (lit. "who will make it that") the entire nation of the LORD be prophets by the LORD placing his spirit upon them."**

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מס' דעמלק פרשה א ד"ה ויאמר משה

Mechilta of Rabbi Yishmael Beshalach – Tractate Amalek, Chapter 1 s.v. "And Moses Said"

... ומנין שיהא כבוד חברו של אדם חביב עליו ככבוד רבו שכין מצאנו באהרן שא' למשה בי אדוני (במ' יב יא) והלו

... ומנין שיהא כבוד רבו של אדם חביב עליו כמורא שמים שנאמר ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדני משה

כלאם (שם/במדבר/ יא כח) אמר לו רבינו משה כשם שהמקום כלאם כך אתה כלאם . . .

... **And from where do we know that the honor of a person's master should be as precious to him as the awe of heaven? As it says, "And Joshua the son of Nun, Moses's attendant from his youth, responded saying, 'My master, Moses, stop them,'" (Num. 11:28) which means he, i.e. Joshua, said to him, i.e. Moses, just as God can stop (alt: destroy) them, you stop (alt: destroy) them. . . .**

¹³ The reference to this piece of Talmud comes from the comment of Rabbi Pinchas Kehati on Avot 4:12, which in turn is based on a reference in Midrash Sh'muel.

Mechilta of Rabbi Simeon Bar Yochai 17:9

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יז פסוק (ט) ויאמר

... ומנין שיהא כבוד רבו של אדם חביב עליו ככבוד שמים שכין מצאנו ביהושע שא' למשה אדני משה כלאם (במ' יא כח) א' לו כשם שהק' מכלה כך אתה כלי' . . .

... **And from where do we know that the honor of a person's master should be as precious to him as the honor of heaven, because thus we found in what Joshua did, for he said to Moses, "My master, Moses, destroy them." (Num. 11:28) He, i.e. Joshua, said to him, i.e. Moses, "Just as God destroys, you destroy." . . .**

Avot d'Rabbi Nathan Version A 1:27

אבות דרבי נתן נוסחא א פרק כז ד"ה רבי אליעזר

... ומנין שכבוד רבו יהא חביב עליו ככבוד שמים שנאמר ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדני משה כלאם (שם י"א כ"ח) שקלו כנגד שכינה:

... **And from where do we know that the honor of his master should be as precious to him as the honor of heaven? As it is said, "And Joshua the son of Nun, Moses's attendant from his youth, responded saying, 'My master, Moses, stop (alt: Destroy) them'" (Num. 11:28). He, i.e. Joshua, equated him, i.e. Moses, to the Divine Presence.**

Rashi Exodus 17:9 s.v. "Choose for us"

רש"י שמות פרק יז פסוק ט ד"ה בחר לנו

... ומורא רבך כמורא שמים מנין, שנאמר (שם יא כח) אדוני משה כלאם, כלם מן העולם, חייבין הם כלייה, המורדים בך, כאלו מרדו בהקב"ה:

... **And that your awe of your master should be as your awe of the heaven from where? As it is said (Num. 11:18), "My master, Moses, stop (alt: Destroy) them," which means "remove them from the world, those that rebel against you are liable for destruction, as if they rebelled against the Holy One Blessed is He."**

Further study: See Hakham Isaac S.D. Sassoon, Destination Torah on Numbers 11:28.